

I. ÜNİTE: PSİKOLOJİ BİLİMİNİ TANIYALIM

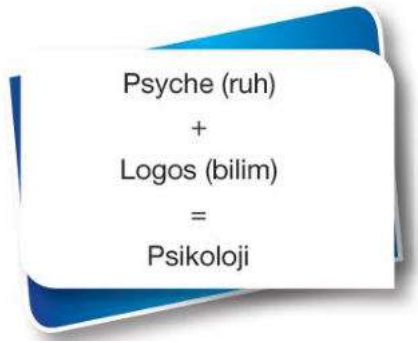
BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİMİZ

- A. PSİKOLOJİNİN KONUSU
- B. BİR BİLİM DALI OLARAK PSİKOLOJİ
- C. PSİKOLOJİ BİLİMİNİN ÖLÇÜTLERİ VE AMAÇLARI
- Ç. PSİKOLOJİ ARAŞTIRMALARINDA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER
- D. PSİKOLOJİDEKİ ETİK KURALLAR
- E. PSİKOLOJİNİN ALT DALLARI
- F. PSİKOLOJİNİN İŞ ALANLARI
- G. PSİKOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

A. PSİKOLOJİNİN KONUSU

Psikoloji, kelime kökeni olarak Yunancadan gelmektedir. Yunanca **psyche** (ruh) ve **logos** (bilim) kelimelerinin birleşimiyle oluşmuştur.

- En genel tanımıyla **psikoloji**, insan davranışlarını, duygularını, düşüncelerini ve hayvan davranışlarını inceleyen bilim dalıdır.

Psikoloji Biliminin İlgilendiği Konular: Psikolojinin konusu temelde **insan** davranışları olsa da **hayvan** davranışları da psikolojinin konu alanına girer.

- Çeşitli yöntemler kullanılarak hayvanlar yeni davranışlar öğrenme ya da farklı davranışlar göstermeleri konusunda eğitilmektedir.
- Hayvanlar, bir organizma olarak davranışta bulunma yetisine sahiptir. Ancak davranışta bulunmanın bilincinde olma açısından insanlardan farklılaşmaktadırlar.
- Psikolojinin hayvan davranışları üzerinde çalışmasının sebebi aslında **bilimsel etiktir**. Bilimsel süreçlerde temel ilkelerden biri de insan hayatı, sağlığı ve onuruna zarar vermemektir. Bu bağlamda psikoloji alanında yapılan **insana zarar verme** olasılığı bulunan bazı deney, inceleme ve çalışmalarda hayvan denekler kullanılmakta ve hayvan davranışlarından elde edilen bilgiler ve gözlemler insan davranışlarını anlamlandırmak için kullanılmaktadır.
- Psikolojinin tanımında yer alan "**davranış**" kelimesi ile **insanın zihinsel ve bedensel her türlü hareketi** kastedilmektedir.
- Psikoloji, insan davranışlarını inceleyen bir bilim olduğu için bireylere kendi davranışlarını daha iyi anlayabilme olanağı verir. Kendi davranışlarının nedenleri konusunda bilinçlenmiş insan, daha sağlıklı davranışlarda bulunur.
- Psikolojinin amacı, insan davranışlarının sebebini ve davranışı oluşturan zihinsel süreçleri belirlemektir.

Örneğin:

"Bir konuda başarılı olduğumuzda neden seviniriz?",
"Bir yakınımızı kaybettiğimizde neden üzülmüz?",
"Bazı insanlar sosyal ortamlarda nasıl bu kadar rahat davranır?"
vb. sorular hayatımızın bir parçasıdır.

"Sınıfınızdaki öğrencilerin bazıları çok iyi ders çalışırken bazılarının ders çalışma motivasyonu düşüktür?"

"Öfkelendiklerinde bazıları daha saldırgan davranırken bazıları öfkesini kontrol eder."

Hayatımızdaki bu farklılıkların sebebini **psikoloji** bilimi araştırır.

Psikoloji ve Felsefe: Psikoloji de diğer tüm bilimler gibi felsefeden doğmuştur. Bu nedenle her iki disiplin de belirli bir dereceye kadar birbiriyle örtüşür.

> Her iki disiplin de insanlarla ve yaşamla ilgilenir, ancak odaklandıkları yönler önemli ölçüde değişir.

- En basit ayrımı ile **felsefe insan hayatının varlığı ve doğasını anlamaya çalışırken psikoloji ise insan davranışını ve zihinsel süreçlerini anlamaya çalışmaktadır**.
- **Psikoloji, zihinsel süreçlere dayanarak objektif (nesnel) bir şekilde insan davranışlarını inceler**.
- **Felsefe, genel olarak tüm insan doğasını inceler ve yaptığı açıklamalar tamamen subjektiftir (öznel)**.
- **Psikoloji, bilimsel ölçütlerle bilimsel yöntemler kullanarak davranışları inceler**. Psikoloji ile felsefe arasındaki en temel ayrım budur.

B. BİR BİLİM DALI OLARAK PSİKOLOJİ

PSİKOLOJİNİN BİR BİLİM DALI OLMA SÜRECİ

Psikoloji daha önce de belirtildiği gibi insan davranışlarını inceleyen bir bilim olduğundan insanlıkla birlikte var olmuştur.

- Milattan önce 4 ve 5. yüzyıllarda, dönemin filozofları **Aristoteles'in** (Aristoteles) (MÖ 384-322) ve **Platon** (Pilat) (MÖ 427-347) zihnin nasıl çalıştığını, özgür iradenin ne olduğunu araştırmaları ile felsefenin içerisinde psikoloji alanının temelleri atılmıştır.

Sokrates (Sokrat) (MÖ 469-399) ve **Descartes** (Dekart) (1596-1650) gibi ünlü filozoflar ise insanların duygu, düşünce ve davranışları ile ilgilenmiştir.

Fakat bu filozoflar genellikle insan zihninin davranışlara etkisine odaklanmışlardır.

17. yüzyılda **John Locke** (Con Lok) (1632-1704), insanın dünyaya geldiğinde boş bir levhaya benzediğini, dünyada deneyimler yaşadıkça bilgiler kazandığını belirtmiştir.

>>> **Modern psikolojinin ilk temelleri** ise **Wilhelm Wundt** (Vilhelm Vunt) (1832- 1920) tarafından **1879'da Almanya'da** ilk psikoloji laboratuvarının kurulması ile atılmıştır.

- Psikolojinin ayrı bir bilim dalı olarak tanınmasından sonra Wundt'un katkılarıyla birçok üniversitede psikoloji laboratuvarları kurulmaya başlanmıştır.

PSİKOLOJİDE YAKLAŞIMLAR

Psikolojinin bir bilim dalı olarak ayrışmasından günümüze kadar bilim insanları, farklı yaklaşımlar ve yönelimler çerçevesinde insanın duygu, düşünce ve davranışlarını açıklamaya çalışmışlardır.

Şimdi kısaca bu yaklaşımları tanıyalım:

Yapısalcılık:

- >>> Psikolojide kabul gören **ilk** yaklaşımdır.
- >>> Kurucusu **Wilhelm Wundt**'tur (1832-1920).
- >>> Yapısalcı yaklaşım **zihnin yapısını inceler**.

>>> Wundt, ilk çalışmalarında duyum ve imgeleri araştırmıştır.

>>> **Yapısalcılara göre psikolojinin amacı; bilincin karmaşık yapısını çözümlemek, zihnin en yalın öğelerini araştırmak ve bunlar arasındaki ilişkileri bulmaktır.**

>>> Örnek aldığı bilim dalı kimyadır. Kimyada, bileşik maddelerin yalın elementlerden oluştuğunun çözümlenmesi ile anlaşılabilirliği gibi, yapısalcılar da karmaşık bilinç olaylarının yapısal açıdan çözümlenmesi ile daha iyi anlaşılabilirliğini ileri sürmüşlerdir.

>>> Wundt'un laboratuvarında eğitim gören **Edward Titchener** (Edvird Tıçnır) (1867-1927), buradan elde ettiği bilgi ve deneyimleri Amerika'ya taşımıştır.

>>> Amerika'da da o yıllarda kabul gören bu yaklaşım, **içe bakış** yöntemini kullanmıştır.

>>> **İçe bakış yöntemi**, belirgin duyuşal deneyimler yaşarken bireyin kendi duygu ve düşüncelerini değerlendirmesidir.

>>> Bu yaklaşım, insanın bütün zihinsel faaliyetlerin basit unsur ve olayların birleşiminden oluştuğunu savunur.

>>> Bu yaklaşım; düşünmenin nedenine, nasılına değil içeriğinin ne olduğuna odaklanmıştır.

İşlevselcilik:

>>> Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi **William James** (Vilyım Ceyms)'tir (1842-1914).

>>> Bu yaklaşım temelde, canlıların çevreye uyumu ve yaşamlarını devam ettirmelerini sağlayan alışkanlıklara odaklanmıştır.

>>> İşlevselcilik yaklaşımı, insan davranışını anlamaya çalışırken "Bu davranışın, hareketin sebebi veya işlevi nedir?" sorusuna cevap aramıştır.

Davranışçılık:

>>> Bu yaklaşımın temelleri **John Watson** (Con Vatsın) (1878- 1958) tarafından 20. yüzyılın başlarında atılmıştır.

>>> Bu yaklaşım, insanların sadece **gözlenebilir davranışlarına odaklanılması gerektiğini savunur**.

>>> **İçe bakış yönteminin bilimsel olmadığını söyleyen yaklaşım**, insanların çevredeki olaylara nasıl tepki verdiklerinin incelenmesinin bilimsel olduğunu belirtmiştir.

>>> Bu yaklaşım, o yıllarda Amerika'da çok yaygın kullanılmıştır.

>>> Günümüzde, özellikle eğitimde, bu yaklaşımın temsilcilerinden biri olan **B.F. Skinner**'in (Sikınır) (1904-1990) çalışmaları, hâlâ etkisini sürdürmektedir.

Örneğin; eğitimimizde dönem sonu karnelerle verilen teşekkür ve takdir belgeleri, davranışçı yaklaşımın "pekiştirme, ödül" kavramları ile ilgilidir.

Psikanalitik Yaklaşım:

>>> **Sigmund Freud** (Sigmund Froyd) (1856-1939) tarafından öne sürülen yaklaşımdır.

>>> Freud, ilk başta psikolojik rahatsızlığı olan bireylerle çalışmıştır. Fakat sonraları yaklaşımın normal bireylerin davranışlarını anlamada da kullanılabileceğini belirtmiştir.

>>> Freud, davranış üzerinde **bilinçaltı** etkilerin olduğunu savunur.

>>> İnsan davranışlarını anlamak için bilinçaltı etkilere, biyolojik güdülere ve çocukluk yaşantılarına odaklanır.

Gestalt (Geştalt) Yaklaşımı:

>>> Bir grup Alman psikolog, insanın **algı** sistemi üzerinde araştırma yapmıştır ve bütünün onu meydana getiren parçalardan daha fazla olduğunu savunmuşlardır.

>>> **Gestalt** kelimesi Almancada "**bütün, bütünlük**" anlamına gelmektedir.

>>> Yaklaşımın en önemli temsilcileri **Max Wertheimer** (Maks Wertaymır) (1880-1943), **Wolfgang Köhler** (Volfgang Köhler) (1887-1967), **Fritz Perls** (Fritz Perls) (1893-1970) ve **Kurt Koffka** (Kurt Kafka)'dır (1886-1941).

>>> Bu yaklaşım; **insan davranışlarını, yaşantılarını**, öğrenmelerini incelerken parçalara bölmektense **bütün olarak ele almayı savunur**.

Bilişsel Yaklaşım:

>>> Bu yaklaşım, insan davranışlarının **bilişsel süreçler** tarafından belirlendiğini savunur.

>>> En önemli temsilcileri **Jean Piaget** (Jan Pijae) (1896-1980) ve **Noam Chomsky** (Noum Çomski)'dir (1928- ...).

>>> **Chomsky**, **dil gelişimi** konusunda yaptığı araştırmalarla dikkat çekerken **Piaget**, çocukların **bilişsel gelişimleri** üzerinde yaptığı araştırmalarıyla dikkat çekmiştir.

>>> **Bilişsel süreçlerden kasdedilen; dikkat, algılama, tekrar, kodlama ve geri getirmedir.**

>>> **Dikkat**, uyarıcılar üzerinde bilinçli bir odaklaşma sürecidir.

>>> **Algılama**, belleğe gelen bilgiye anlam vermeyi ifade eder.

>>> **Tekrar**, bilginin şeklini değiştirmeden sesli veya sessiz olarak defalarca söyleme şeklidir.

>>> **Kodlama**, bilgiyi uzun süreli belleğe yerleştirme sürecidir.

>>> **Geri getirme**, bilginin uzun süreli bellekten kısa süreli belleğe getirilmesi yani hatırlanmasıdır.

>>> Piaget, çocuklar üzerinde yaptığı çalışmalar sonucunda onların **bilişsel gelişim aşamalarını** belirlemiştir.

>>> Bilişsel gelişim sürecinde, kütlenin değişmezliği (korunumu) kavramından bahsetmiştir. Kütlenin değişmezliğinde sıvıların korunumunu düşünürsek sıvının içine konulduğu kap değişse bile, eğer herhangi bir ekleme ve çıkarma yapılmamışsa sıvının miktarının aynı kalacağını ifade eder. **Kütlenin değişmezliği** kavramını çocuk, somut işlemler (7-11 yaş) döneminde kazanır. Yedi yaşından küçük çocuklara "Bir kilo pamuk mu daha ağırdır, bir kilo demir mi?" sorusu sorulduğunda demirin ağır olduğunu söylemeleri bu sebeptendir. Okullarda ders müfredatları hazırlanırken çocukların bilişsel gelişimleri dikkate alınır.

Örneğin; matematik dersinin somut kavramları ilkökul ve ortaokul, soyut kavramları ise soyut işlem dönemine girildikten sonra yani lisede verilir.

Hümanist Yaklaşım:

>>> Bu yaklaşımın en önemli temsilcileri **Abraham Maslow** (Ebrehem Meslov) (1908-1970) ve **Carl Rogers** (Karl Racırs)'dır (1902-1987).

>>> 1950'lerde davranışçı ve **psikanalitik yaklaşıma tepki olarak ortaya çıkmıştır**.

>>> Bu yaklaşım, insanların davranışlarını çevrenin etkisiyle ya da içgüdüsel güçler nedeniyle gerçekleştirmediğini savunur.

>>> Bu yaklaşım; kişisel gelişim, kişisel algı, kişisel seçim gibi konulara öncelik verir. Bireylerin kendilerini nasıl algıladıklarının, davranışları üzerinde etkili olduğunu savunur.

C. PSİKOLOJİ BİLİMİNİN ÖLÇÜTLERİ VE AMAÇLARI

Diğer bilim dallarında olduğu gibi psikolojinin de bilim sayılabilmesi için bazı ölçütlere sâhip olması gerekir.

Bu ölçütlerden ikisi aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır.

Gözlenebilirlik: Bir bilim dalının sâhip olması gereken en temel özelliklerdendir. Bilim dalının çalıştığı konunun gözlenebilmesi gerekir. Bu gözlem doğrudan olabileceği gibi dolaylı ve araç yardımı ile de olabilir. Doğrudan gözlenemeyen birçok olay, durum; araçlar yardımı ile ya da o davranışı ölçen testler, anketler yardımı ile gözlenebilir.

Örneğin; zekâ ya da duygular, doğrudan gözlenemediği için zekâyı zekâ testleriyle, duyguları da duyguların etkisiyle ortaya çıkan davranışları gözlemleyerek ölçebiliriz. Bu nedenle davranışlar aracılığı ile ya da dolaylı gözlenemeyen duygular, olaylar psikoloji biliminin araştırma alanına girmez.

Ölçülebilirlik: Bir bilim dalında olması gereken diğer temel özelliktir. Bir olayı, öğrenmeyi, değişkeni sayı ile tanımlamak ölçmedir. Bir konu üzerinde araştırma yapılırken genellikle karşılaştırma kullanılır, bunun için de ölçüm yapılmak zorundadır.

Örneğin; hangi yolun daha kısa olduğunu ya da hangi öğretiminin daha etkili olduğunu öğrenmek istiyoruz. Ölçüm yaparak sonuçları karşılaştırıp hangi öğrenme tekniği daha etkili, hangi yol daha kısa bulabiliriz.

Psikolojinin Amaçları

Psikolojinin dört temel amacı vardır.

Bunlar;

- Anlama (betimleme),
- Açıklama,
- Yordama,
- Kontrol

>>> Psikoloji insan davranışlarını inceleyen bilim dalı olduğuna göre ilk amacı insan davranışlarını anlamak olur.

>>> **Anlama** amacı ile davranışların ne olduğu, nasıl oluştuğu bulunmaya çalışılır. Anlama amacında birey davranışı doğal ortamında incelenir, var olan duruma müdahale edilmez.

>>> **Açıklama** amacı ile davranışın nedenleri bulunmaya çalışılır.

>>> **Yordama** ile gelecekte nasıl davranılacağı kestirilmeye çalışılır. Yordamanın amacı, bireyin şu anki durumundan, davranışından yola çıkılarak gelecekte benzer durumda nasıl davranacağını kestirilmeye çalışmasıdır.

>>> **Kontrol** amacı ise, bireyin ilerideki herhangi bir zaman diliminde ortaya koyması beklenen davranışının etkilenmesi, şekillendirilmesi ya da kontrol edilmesidir. Bu durum bireyin hem istedik hem de istenmedik davranışlarını içermektedir.

Ç. PSİKOLOJİ ARAŞTIRMALARINDA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Psikoloji bilim dalında, bilimsel araştırmalar için kullanılan birçok yöntem ve teknik bulunmaktadır.

>>> **Yöntem**, araştırmanın gerçekleşmesi için kullanılan genel yaklaşımdır.

>>> **Teknik**, yöntemde uygulamak üzere bilgi toplama aracıdır.

Araştırmanın amacına, uygulama yapılacak kişi sayısına göre kullanılan yöntem ve teknikler değişmektedir.

Psikolojide kullanılan **gözlem**, **anket**, **vaka incelemesi**, **deneysel-ilişkisel yöntem** ve teknikler hakkında aşağıda kısaca bilgi verilmiştir:

Gözlem:

>>> Olayların, insanların ya da davranışların dikkatli bir şekilde izlenmesini sağlayan, betimleyici özelliği ağır basan bir tekniktir.

>>> **Gözlem;** **doğrudan gözlem**, **dolaylı gözlem**, **katılımlı gözlem**, **katılımsız gözlem** gibi farklı açılardan türlere ayrılmıştır.

Biz burada iki gözlem türünden söz edeceğiz: doğal gözlem ve sistematik gözlem.

>>> **Doğal gözlem**, araştırmacının hiçbir müdahalede bulunmadan, durumu olduğu gibi gözlemlediği türdür. Öğretmenin, teneffüste öğrencilerin bahçede oyun oynamalarını pencereden gözlemlemesi buna örnektir.

>>> **Sistematik gözlem**de ise önceden yapılandırılmış, ayarlanmış bir ortamda gözlem yapılır.

>>> Öğrencilerin paylaşma davranışını gözlemlemek isteyen bir anaokulu öğretmenin etkinlik olarak bunu planlaması ve etkinlik sırasında öğrencinin paylaşma davranışını gözlemlemesi buna örnektir. Araştırmacının soracağı sorular bellidir.

>>> Doğal gözlem, sistematik gözleme göre daha fazla zaman alır. Ayrıca sistematik gözlemde araştırma, diğer araştırmalarla karşılaştırılabilir çünkü gözlemde belli kategoriler vardır.

>>> Gözlem tekniğinin genel olarak en büyük dezavantajı, araştırmacının ön yargısıdır.

Vaka İncelemesi (Örnek olay yöntemi):

>>> Vaka incelemesi; bir ya da daha fazla organizasyon, grup veya topluluk hakkında belirli bir süre boyunca sistematik araştırmanın yürütülmesi ve analiz edilmesidir.

Örneğin; okul başarısızlığının nedenlerini araştırmak isteyen bir araştırmacı, araştırmasını öğrenciden kaynaklanan, aileden kaynaklanan, okuldan kaynaklanan şeklinde üç bölüme ayırarak detaylı araştırmalar yapabilir. Bu araştırma kapsamında öğrenciler, veliler, okul idarecileri ve öğretmenlerle görüşebilir. Bireyin geçmişinde yer alan hikâyesinin, birey tarafından betimleyici bir şekilde anlatıldığı bireysel hikâyeler de vaka incelemesine örnektir. Birey, geçmişte yaşadığı olayları hatırladığı şekilde anlatır. Bu durum, bireyin olaylara yüklediği anlamdaki öznelliği görmeyi sağlar.

Anket:

>>> Aynı anda çok fazla kişiye, önceden belirlediğimiz bir konuda soru listeleri uygulayarak ya da görüşme yaparak ulaşmamızı sağlayan yöntemdir.

>>> En önemli avantajları aynı anda birden fazla kişiye uygulanması ve karşılaştırma olanağının diğer yöntemlere göre daha kolay olmasıdır.

>>> Bu yöntemde elde edilen bilgilerin güvenilir olması için çalışmanın yapıldığı grubun iyi seçilmesi, katılımcıların sorulara içten

cevap vermesi ve soruların araştırma konusuna uygun hazırlanması önemlidir.

Örneğin; otellerde müşteri memnuniyeti anketleri vardır. Bu anketlerde; otelde sunulan hizmet, temizlik gibi konularda çeşitli maddeler bulunur. Müşteri, anketi memnuniyet düzeyine göre cevaplandırır.

Deneysel Yöntem:

>>> Özellikle psikolojinin kontrol amacını gerçekleştirmek hedefiyle neden-sonuç ilişkisini araştırmak için kullanılan yöntemdir.

>>> Genellikle laboratuvar ortamında, araştırmacı tarafından kontrol altına alınmış değişkenlerle uygulanan yöntemdir.

>>> **Değişken;** gözlenebilen ve kişiye, ortama, zamana göre farklı değerler alabilen özelliklerdir.

>>> **Bağımsız değişken;** araştırmadaki neden, etki değişkendir.

>>> **Bağımlı değişken;** araştırmadaki sonuç, etkilenen değişkendir.

>>> Bağımlı değişkenler, bağımsız değişkenlere bağlı olarak değişen, gözlenen değişkenlerdir.

>>> Bağımsız değişkenler ise bağımlı değişkenlerde bir değişime neden olmak için bilinçli veya kasti bir şekilde araştırmacı tarafından kontrol edilen değişkenlerdir.

Örneğin; sınav kaygısı yaşayan 20 öğrenciyi, onar kişilik iki gruba ayıran rehber öğretmen, sınav kaygısını azaltmak için bir gruba 6 haftalık psiko-eğitim programı uygular. Diğer gruba hiçbir uygulama yapmaz ve altı haftanın sonunda iki grubun sınav kaygı düzeylerini karşılaştırarak psiko-eğitim programının etkisini ölçebilir.

>>> Deneysel yöntemde, **deneysel ve kontrol grupları** bulunmaktadır.

>>> **Deney grubu,** deneysel uyarıcının uygulandığı gruptur.

>>> **Kontrol grubu,** deney grubunun deneysel uyarıcıya maruz kalmasaydı ne durumda olacağını temsil eden gruptur.

Bu araştırmada;

- Sınav kaygısına yönelik psiko- eğitim programının uygulandığı grup, deney grubu;
- Eğitiminin uygulanmadığı grup ise kontrol grubudur.

>>> Bu örnekte bağımsız değişken psiko-eğitim programı iken bağımlı değişken bu durumdan etkilenen sınav kaygısıdır.

İlişkisel (Korelasyonel) Yöntem:

Araştırmacı, yalnızlık düzeyi ile depresyon arasındaki ilişkiyi merak edip araştırmak istediğinde gözlem, anket ve deneysel yöntemlerin bu soruyu cevaplandıramayacağını görür. Bu durumda belli bir gruba iki durumla ilgili ölçek uygulanıp ölçek puanları arasındaki ilişkiye bakılmasına korelasyonel yöntem denir.

>>> **Koralesyon sayısı** +1.00 ile -1.00 arasında değer alır.

>>> **Pozitif değerler,** pozitif korelasyonu yani iki puan arasında doğru orantı (biri artarken diğerinin de artması ya da biri azalırken diğerinin de azalması) olduğunu gösterir.

>>> **Negatif değerler,** negatif korelasyonu yani iki puan arasında ters orantı (biri azalırken diğerinin artması ya da biri artarken diğerinin azalması) olduğunu gösterir.

>>> 0 puan iki durum arasında ilişki olmadığını gösterir.

Örneğin, öğretmenin öğrencilere yönelik azarlama davranışı arttıkça öğrencinin derse katılımı azalmaktadır. Bu iki değişken arasında negatif korelasyon vardır.

Örneğin, öğrencinin kitap okuma oranı arttıkça okuma hızı artmaktadır. Bu iki değişken arasında da pozitif korelasyon vardır.

>>> Bu yöntemle elde ettiğimiz ilişkiler için neden-sonuç ilişkisi yorumu yapamayız.

İlişkisel Yöntem ile Deneysel Yöntemin Farkları:

>>> Deneysel yöntemde araştırmacı, neden-sonuç ilişkilerini araştırabileceği kontrollü bir durum sağlar. İlişkisel araştırmada ise sadece değişkenler arasındaki ilişki ortaya çıkar, neden-sonuç bağlantısı vermez.

>>> Deneysel yöntem, bilimin amaçlarını en iyi düzeyde gerçekleştiren yöntemdir.

>>> Bu yöntem; psikoloji biliminin açıklama, yordama ve kontrol amaçlarını gerçekleştirir. Değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisini göstererek açıklama amacına hizmet eder. Bağımsız değişkene bakılarak bağımlı değişkenin tahmin edilmesi yordama amacına hizmet eder. Bağımsız değişkeni kontrol altına alarak bağımlı değişkenin gerçekleştirilmesi ile de kontrol amacına hizmet eder.

>>> İlişkisel yöntemin bilimin amaçlarını gerçekleştirmesine baktığımızda değişkenler arasındaki ilişkiyi göstererek betimleme amacını; aralarında yüksek korelasyon bulunan değişkenlerde, bir değişkene bakılarak diğer değişkenin tahmin edilmesi de yordama amacını gerçekleştirmektedir. Fakat değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi vermediği için bilimin açıklama ve kontrol amaçlarına hizmet etmemektedir.

D. PSİKOLOJİDEKİ ETİK KURALLAR

Etik, belirli ahlak değerlerinden ya da ilkelerinden oluşan sistemler veya kuramlar için kullanılan terimdir.

>>> Bilimsel düşünce, bilimin genel kurallarına uymanın yanı sıra problemlerin çözümüne yönelikken mutlak doğru sonucu elde etme ve uygulamaya koymada “etik” olmak zorundadır. Bu çerçevede etik kurallar, bilimin standartlarını belirlemek ve bu standartları en yüksek düzeyde uygulayıp korumak için vardır.

>>> Etik temellere dayanmayan bir bilimsel çalışma, bilimin kurallarına tam olarak uysa bile elde edilen sonuç geçersiz olacaktır.

>>> Psikoloji bilimi için etik kurallar, alan uzmanlarına günlük uygulamalarında, kendilerini değerlendirmeleri ve planlama yapabilmeleri için yardımcı olur ve topluma sunacakları hizmetler için zemin hazırlar, karşılaştıkları etik ikilemleri çözebilmeleri için yol gösterir.

>>>>> Türkiye’de psikoloji araştırmalarında ve ruh sağlığı alanındaki uygulama alanlarında geçerli etik kurallar başta Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği ile Türk Psikologlar Derneği olmak üzere farklı kurum ve kuruluşların ortak çalışmaları ile belirlenmektedir.

Psikoloji araştırmalarında ve uygulama alanlarında geçerli olan etik kurallardan bazıları şunlardır:

- Psikolog/psikolojik danışman, hizmet verdiği kişi ve/veya kurumların ihtiyaçlarına uygun ve gelişmelerini destekleyecek çalışmalarda bulunur. Bunların yürütürken hizmet verdiklerinin en yüksek yararını düşünür. Uzmanlık alanlarının, yetkilerinin sınırlarını bilirler.
- Psikolog/psikolojik danışman, danışan kişi ya da kurumlara, araştırma katılımcılarına, öğrencilere, psikoloji eğitimi alan kişilere ve deney hayvanlarına zarar verebilecek eylemlerden kaçınır.
- Psikolog/psikolojik danışman, psikolojik bilgi ya da uygulamaları kötüye kullanmaz. Önceden kestirilebilen ve kaçınılmaz olan zararı en aza indirmek için gerekli önlemleri alır, kişileri bu konuda önceden bilgilendirir.
- Psikolog/psikolojik danışman, insanlardan zorla bilgi almaz ya da insanları itiraf ettirmek için zorlamaz. Araştırma yaparken amacını önceden açıklayarak izinlerini alır.
- Psikolog/psikolojik danışman; bir insanı, dünya görüşünü, cinsel tercihini, politik, dinî ve ahlaki inançlarını açıklaması, yadsıması ya da değiştirmesi yönünde zorlamaz. Bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlıdır.
- Psikolog/psikolojik danışman, hizmet verdiği kişi ve kurumlara gizlilikle ilgili sınırları belirtir. Psikolojik faaliyetler sonucunda toplanan bilgilerin ileride ne şekilde kullanılabileceğini bildirir. Bu ilke, bireyin kendisine veya başkalarına zarar vermesi durumunda bireyin bilgisi dâhilinde göz ardı edilebilir.
- Psikolog/psikolojik danışman bilimsel, eğitsel ya da uygulamalı çalışmalarında doğruluk, dürüstlük, gerçeklik ve tarafsızlık ilkelerini benimser. Hizmet verdiği kişileri yanıltmaktan, kandırmaktan, aldatarak zarar vermekten ya da bilerek doğruları gizlemekten kaçınır.
- Psikolog/psikolojik danışman, denetimi altında olan ve araştırmaları sırasında hayvanları kullanan herkesin, araştırma yöntemleri ve hayvan türüne uygun bakım konusunda eğitim almalarını sağlar. Ayrıca, hayvanlara eziyet edilmeden bakılması ve hayvanların sağlıklı bir ortamda tutulmalarından sorumludur.
- Psikolog/psikolojik danışman toplumsal sorumluluk sahibidir. Topluma yönelik mesleki ve bilimsel sorumluklarının farkında olarak, toplum yararına çalışmalarda bulunurlar.

E. PSİKOLOJİNİN ALT DALLARI

a. Psikoloji Biliminin Temel Alt Dalları

Psikoloji biliminin temel alt dalları arasında deneysel psikoloji, bilişsel psikoloji, gelişim psikolojisi, sosyal psikoloji gibi alt dallar yer almaktadır.

Aşağıda bu alt dallara ilişkin kısa bilgiler verilmiştir:

DeneySEL Psikoloji:

- >>> Psikolojinin, ağırlıklı olarak algı, öğrenme, bellek, düşünme, dil, motivasyon ve duygu gibi temel psikolojik süreçler üzerinde laboratuvar araştırmaları yapan dalıdır.
- >>> DeneySEL psikoloji, psikolojinin diğer alanlarında kullanılan pek çok yöntemi içinde barındırmakta ve onu deneysel yöntemlerle

anlamaya çalışmaktadır. Psikolojinin bu alt alanı özellikle zihinsel faaliyetler ve davranışı belirleyen süreçler üzerinde durur.

BilişSEL Psikoloji:

- >>> Psikolojinin içsel, zihinsel süreçleri vurgulayan dalıdır.
- >>> Davranışın sadece gözlenebilen süreçler yönüyle açıklanamayacağını, altta yatan zihinsel olaylar, temsiller, inançlar vb. düzeyinde açıklanması gerektiğini savunur.
- >>> Psikolojinin dikkat, algı, öğrenme, problem çözme, zekâ, bellek vb. gibi çok çeşitli bilgi işlem süreçlerini inceleyen dalıdır.

Gelişim Psikolojisi:

- >>> Psikolojinin, insan yaşamında doğumdan başlayıp ölüme kadar devam eden fiziksel, bilişsel, ruhsal-sosyal gelişmeleri, değişmeleri ve evreleri kronolojik bir bakış açısıyla inceleyen dalıdır.
- >>> Gelişim psikolojisi de kendi içinde **ocukluk**, **ergenlik**, **yetişkinlik** ve **yaşlılık** psikolojisi gibi alt dallara ayrılır.

Sosyal Psikoloji:

- >>> Psikolojinin, en genel anlamıyla insan davranışının toplumsal kaynaklarını, diğer bir deyişle bireyin düşüncelerinin, duygularının , davranışlarının, inançlarının, başkalarının varlığıyla nasıl etkilendiğini inceleyen dalıdır.
- >>> Sosyal psikoloji; kişiler, toplumlar, kişilerle toplumlar arasındaki ilişkileri inceler. Birey ile toplum arasındaki bu ilişki ve etkileşimlerin din, aile, devlet vb. toplumsal kurumlar aracılığıyla nasıl yönlendirilip şekillendiği; toplumsal kimliğin, tutumların, rollerin, statülerin vb. nasıl tanımlandığı, sosyal psikolojinin ilgi alanına girmektedir.

b. Psikoloji Biliminin Uygulamalı Alt Dalları

Psikoloji biliminin birçok uygulamalı alt dalı bulunmaktadır. Klinik psikoloji, sağlık psikolojisi, eğitim psikolojisi, trafik psikolojisi, spor psikolojisi, din psikolojisi, endüstri ve örgüt psikolojisi bu dallardan bazılarıdır.

Aşağıda kısaca bu alt dallara ilişkin bilgiler verilmiştir:

Klinik Psikoloji:

- >>> Psikolojinin; normal dışı, uyumsuz davranışların ve ruh sağlığı bozukluklarının incelenmesi, teşhisi, tedavisi ve önlenmesiyle ilgilenen dalıdır.

Sağlık Psikolojisi:

- >>> Psikolojinin, beden-ruh etkileşiminin sağlığı nasıl etkilediğini, sağlığın ve hastalığın psikolojik yanlarını inceleyerek elde ettiği bulguları, sağlıklı yaşam bilinçlenmesi ve hastalıktan korunma alanlarını aktaran dalıdır.

Eğitim Psikolojisi:

- >>> Gelişim ve öğrenme psikolojisi bulgularından yola çıkarak eğitim ve öğretilimin nasıl gerçekleştiğini araştıran bilim dalıdır.

Trafik Psikolojisi:

- >>> Yaya ve sürücülerin trafikteki davranışlarının altında yatan psikolojik süreçleri inceleyen psikolojinin uygulamalı dalıdır.
- >>> Trafik psikolojisinin başlıca amacı, trafik kazalarını ve bu kazaların sonucu olan can ve mal kayıplarını azaltacak psikolojik önlemlerin alınmasını sağlamaktır.

Spor Psikolojisi:

>>> Psikolojinin amatör ve profesyonel sporcularda motivasyon, duygu, stres vb. ruhsal etkenlerin sportif performansla ilişkilerini inceleyen dalıdır.

>>> Spor psikolojisinin başlıca amacı, performans sergileme durumunda olan sporcuların zihinsel ve psikolojik rahatlama yöntemleri sağlayarak bireysel ve takım sporları anlamında fiziksel performanslarını en iyi şekilde sergilemelerine yardımcı olmaktır.

Din Psikolojisi:

>>> Psikolojinin, dinî inançların insan psikolojisi üzerindeki işlevini, dinî duygu, düşünce ve davranışların incelenmesini konu edinen dalıdır. Din psikolojisinin başlıca amacı; dinî yaşantıların çeşitleri ve boyutlarını, dinî yaşantıların nedenlerini, dinî inançları, yaşam boyu dinî inançlarda görülen değişimleri, sıkıntılı zamanlarda başvurulacak bir baş etme yöntemi olarak dinî inançları, kişisel dinî yaşantıları, din ile ruh sağlığı ve genel iyilik hâli arasında bağlantılar kurarak belirlemektir.

Endüstri ve Örgüt Psikolojisi:

>>> Psikolojinin, personel seçimi ve eğitimi, çalışma koşulları, kazalar ve iş güvenliği, iş analizi, verimliliğin artırılması, iş doyumu, iş yaşamı ile ilgili alanları ve bu alanlarda ortaya çıkan sorunları inceleyen dalıdır.

>>> Endüstri psikolojisinin başlıca amacı, iş yaşamına ilişkin sorunların altında yatan psikolojik süreçleri ortaya çıkarmak ve bu sorunların çözümüne ışık tutmaktır.

F. PSİKOLOJİNİN İŞ ALANLARI

Eğitim Kurumları:

Psikologlar ortaöğretim de dâhil olmak üzere her düzeydeki eğitim-öğretim kurumunda görev alabilir. Gelişim psikolojisinde uzmanlığı olan psikologlar özellikle kreş ve yuvalarda, özel eğitim kurumlarında çalışmaktadırlar.

Sağlık Kurumları:

Sağlık kurumları hastaneler, klinikler, tanı ve tedavi merkezlerini içerir. Bu alanlarda öncelikle klinik psikologlar çalışır. Son yıllarda, araştırma konusundaki bilgileri nedeniyle deneysel psikologlar da sağlık kurumlarında işe alınmaya başlanmıştır. Nöropsikoloji alanında yetişmiş az sayıda psikoloğa da bu kurumlarda büyük talep vardır.

Adli Kurumlar:

Psikologlar Adalet Bakanlığı'nda ve cezaevlerinde çalışabilirler. Onlar mahkemelerde bilirkişi olarak görev yaparlar. Bu alanlarda psikologlar özellikle ölçme ve değerlendirmede, hükümlülerin psikolojik tedavisinde ve rehabilitasyonunda görev alırlar.

Askerî Kurumlar:

Psikologlar askerî kurumlarda da çalışmaktadır. Bu kurumlarda onlar psikolojik değerlendirme ve psikolojik tedavi yaparlar, rehabilitasyon ve tedavi hizmetlerine katkıda bulunurlar. Bu gibi hizmetler özellikle klinik psikologlar tarafından yerine getirilir. Psikologlar askerî kurumlarda personel seçme ve yerleştirmede de görev alırlar. Bu görevler deneysel psikologlar ve endüstri psikologları tarafından da yerine getirilebilir.

Araştırma Merkezleri:

Çok az sayıdaki temel bilimci araştırma merkezlerinde çalışır. Bu merkezlerin başında, üniversite ve sanayi iş birliğinden doğan teknokentler gelir. Sosyal psikologlar toplumsal araştırmaların yapıldığı merkezlerde çalışabilir.

Üniversiteler:

Psikologlar üniversitelerin psikoloji bölümlerinde eğitim-öğretim hizmetini yerine getirirler. Aynı zamanda da uzmanlık alanlarında araştırma yaparlar.

G. PSİKOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

Psikoloji, konu alanı bakımından insan davranışlarını ve zihinsel süreçlerini bilimsel bakış açısıyla inceleyen bir bilim dalı olduğundan, konu alanı insan olan birçok farklı disiplinle ilişki içindedir.

Psikolojinin doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olduğu bilim dalları, biyoloji bilimleri ve sosyal bilimler başlıkları altında toplanabilir.

Psikoloji ve Biyoloji Bilimleri

Biyoloji:

>>> Canlı varlıkları ve yaşam süreçlerini inceleyen bilim dalıdır.

>>> Psikoloji ile biyoloji iç içe geçmiş bilim dallarıdır. Biyolojik bir organizma olarak insanların psikolojik durumu, biyolojik işleyişini; biyolojik işleyiş de psikolojik durumunu etkiler.

Fizyoloji:

>>> Biyolojinin, canlı organizmaların yaşamlarında gerçekleşen fiziksel ve kimyasal süreçleri inceleyen dalıdır.

>>> Duyu organları, sinir sistemleri, hormonlar gibi fizyolojik bileşenler, insan davranışlarının açıklanmasında önemli rol oynar.

>>> Fizyoloji ile psikoloji o kadar ilişkilidir ki zamanla davranışın fizyolojik temellerini inceleyen fizyolojik psikoloji bilim dalı oluşmuştur.

Zoooloji:

>>> Biyolojinin, hayvanları inceleyen dalıdır.

>>> Psikoloji, insan ve hayvan davranışlarını inceleyen bir bilim dalı olduğundan zoooloji bilim dalı ile yakından ilişkilidir.

>>> Psikoloji bilimi, zoooloji bilimine, özellikle davranışın açıklanması amacı ile hayvanlar üzerinde yapılan deney ve uygulamalar konusunda ihtiyaç duymaktadır.

Genetik:

>>> Biyolojinin, organizmalardaki kalıtım ilkelerini ve mekanizmalarını inceleyen dalıdır.

>>> İnsan davranışının oluşum sürecinde kalıtım ve çevrenin önemi göz önüne alındığında genetik ile psikoloji bilim dalları arasında yakın ilişki bulunmaktadır.

Psikoloji ve Sosyal Bilimler

Sosyoloji:

>>> Toplumsal ilişkileri, etkileşim yapılarını ve grupların, toplumların, kurumların vb. oluşumunu, yapısını, işleyişini inceleyen bilim dalıdır.

>>> Psikolojiden farklı olarak sosyoloji, insanı diğer insanlarla olan ilişkisiyle ve etkileşimiyle değerlendirir.

Antropoloji:

>>> İnsanı, insan türünün evrimini, insanın **tarihsel, kültürel** gelişimini ve toplumları kendi doğal yaşam çerçevelerinde hem fiziksel hem de kültürel açıdan inceleyen bilim dalıdır.

Siyaset Bilimi:

>>> İnsanlar, içinde yaşadığı toplumun yönetim biçiminden, hukuk sisteminden etkilenir.

>>> Psikoloji, insan davranışı üzerinde siyasal düzenin nasıl bir etkide bulunduğunu anlamak için siyaset biliminden faydalanır.

Coğrafya:

>>> İnsanların üzerinde yaşadığı bölgenin iklim, bitki örtüsü vb. coğrafi koşulları, insanların davranışlarını etkiler.

>>> Psikoloji insan davranışlarını anlamak için coğrafya biliminden de faydalanır.

Ekonomi:

>>> Ekonomi, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak olan mal ve hizmetlerin **üretimi, tüketimi, bölüşümü** gibi faaliyetleri düzenler.

>>> Ekonomik koşullar, insan davranışlarını etkilediği için psikoloji, ekonomi biliminden de faydalanır.